

збільшується рівень рентабельності виробництва. Усі ці показники тісно взаємопов'язані між собою і мають великий вплив на економічну ефективність галузі та її підвищення.

Література: 1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2002. – С. 397–400. 2. Свободин В. А. Системное исследование эффективности сельского хозяйства / В. А. Свободин, М. В. Свободина // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 1997. – № 9. – С. 8–12. 3. Методика економічної та енергетичної оцінки типів плодоягідних насаджень, помологічних сортів і результатів технологічних досліджень у садівництві / за ред. Шестопаля О. М. – К. : УААН, ІС УААН, 2002. – 133 с. 4. Шестопаль О. М. Теоретичні та методичні основи формування інвестицій у створення (відтворення) плодоягідних і ягідних насаджень / О. М. Шестопаль // Садівництво : міжвідомчий тематичний збірник. – К. : Нора-принт, 2000. – № 50 – С. 342–351.

Рецензент
докт. екон. наук,
професор Гриньова В. М.

Стаття надійшла до редакції
12.05.2011 р.

УДК 336.72

Добровольська І. О.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУТНІСНОГО РОЗУМІННЯ КАТЕГОРІЇ "ЗАОЩАДЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ"

Анотація. Узагальнено різні підходи до визначення сутнісного розуміння категорії "заощадження населення". Розкрито множинність класифікаційних ознак, за якими розглядаються окремі підходи до визначення категорії "заощадження населення". Наведено авторське уточнення цього поняття та окреслено ключові напрями щодо формування й використання заощаджень населення.

Анотация. Обобщены разные подходы к определению сущностного понимания категории "сбережения населения". Раскрыта множественность классификационных признаков, за которыми рассматриваются отдельные подходы к определению категории "сбережения населения". Приведено авторское уточнение этого понятия и очерчены ключевые направления относительно формирования и использования сбережений населения.

Annotation. The article summarizes the different approaches to defining the essential understanding of the category "savings". The author investigates plurality of classification features, which influence separate approaches to the definition of "savings". The author clarifies the category "savings" and outlines key directions for the formation and use of savings.

Ключові слова: дохід, збереження, накопичення, заощадження населення, інвестиційні ресурси, класифікаційні ознаки.

Розвиток та функціонування країни в цілому, як і окремих суб'єктів господарювання, значною мірою визначаються наявністю достатніх ресурсів, які можуть бути залучені у відповідні періоди часу згідно з виникаючими потребами у додаткових ресурсах. Таким чином, розгляд будь-яких питань із забезпечення ресурсною базою економічних процесів та діяльності різних суб'єктів господарювання є досить важливим. Водночас із цим, говорячи про потенційні можливості підтримки необхідної ресурсної бази для ведення господарської діяльності різних суб'єктів господарювання, у класичній економічній теорії дослідники значну увагу приділяли заощадженням як частині доходу, що залишається та накопичується. При цьому практична реалізація взаємозв'язків між заощадженнями та ресурсною базою економічних процесів і діяльності різних суб'єктів господарювання є залежною від змістовного розкриття теоретичних аспектів визначення відповідного понятійного апарату. Інакше кажучи, слід зауважити, що загалом розкриття й визначення різноманітних питань теоретичного характеру складає основу впровадження тих або інших економічних рішень. Це цілком стосується й узагальнення такої класичної економічної категорії, як "заощадження населення", що у підсумку й визначає актуальність обраного напрямку дослідження.

Виходячи з того, що стабільність функціонування економічної системи багато в чому визначається дотриманням теоретичних положень у їх практичному застосуванні, основою для відповідного дослідження є, насамперед, аналіз низки робіт інших авторів. Разом з цим багатогранність проведення теоретичного аналізу і розкриває проблемні аспекти узагальнення сутнісного розуміння категорії "заощадження населення". При цьому ключова складова проблемності такого розгляду полягає в узагальненні думок різних авторів з урахуванням існуючих реалій перетворення заощаджень населення в інвестиційний ресурс економічного розвитку. Прикладом таких досліджень можна вказати роботи С. Аржевітіна [1], Олійник А. В. та Романюк О. А. [2], Л. Варода [3]. У той же час не менш важливою складовою щодо узагальнення понятійного апарату категорії "заощадження населення" є також розгляд можливих напрямів трансформації заощаджень в інвестиційний ресурс економіки, що, зокрема, підкреслюють у своїх дослідженнях Я. Петренко [4], Франченко О. Л. [5], В. Міщенко та В. Жупанин [6]. Тож наведено у підсумку і визначає за необхідне вказати як головну мету даної роботи проведення узагальнення існуючих підходів до визначення категорії "заощадження населення" та надання авторського бачення щодо її розкриття.

Як було відмічено, основою теоретичного узагальнення понятійного апарату категорії "заощадження населення" є розгляд низки робіт інших науковців. При цьому проведення відповідного аналізу передбачає, насамперед, критичне осмислення поданих у роботах інших науковців визначень категорії "заощадження населення", яка також інколи розглядається значно ширше, а саме через узагальнення сутнісного розуміння заощаджень у цілому. Виходячи з цього і розглянемо конкретні подання визначень "заощадження населення" та "заощадження", в яких підкреслюється приналежність до заощаджень населення.

Перш за все, варто звернути увагу на те, що у класичному розумінні в економічній теорії під заощадженнями розуміють частину доходу, яка не витрачається на поточне споживання [7; 8, с. 71]. Відтак заощадження населення – це частина доходу індивідумів, яка не витрачається та відкладається на майбутнє [9, с. 575]. Саме з цього і виходять різні дослідники, розкриваючи сутність категорії

"заощадження населення". Зокрема, прикладом такого розгляду сучасними дослідниками можна вважати результати роботи Ватаманюка О. З., де також підкреслюється змістовність заощаджень як частини доходу, що не витрачається на поточне споживання [10].

Разом з цим, наприклад, Жупанин В. В. доводить, що категорія "заощадження населення" відображає систему суспільних відносин між індивідами з приводу збереження грошових коштів для їх використання у майбутньому [11]. Отже, можна стверджувати, що Жупанин В. В. при розгляді заощаджень населення дотримується підходу, при якому робиться наголос на споживанні відкладеного доходу для майбутнього його використання. Однак при цьому Жупанин В. В. не уточнює частину доходу індивідууму, яка підлягає збереженню, він лише підкреслює форму збереження такого доходу, а саме збереження доходу у вигляді грошових коштів. Проте форма нагромадження заощаджень може бути досить різною, що відмічають, зокрема, такі дослідники, як Я. Петренко [4], Туріянська М. М. [12], Франченко О. Л. [5] та той же Жупанин В. В. [6]. Тож варто констатувати, що наведене визначення категорії "заощадження населення" не відображає цілісного її розуміння.

Фінансовий аспект накопичення заощаджень визначає і Белугін Ю. М., який доводить, що заощадження – це тимчасово не використана на поточні потреби частина особистого доходу, яка вкладається громадянами в кредитні установи або залишається на руках у населення і нагромаджується [13, с. 4]. Однак, як було вже відмічено, форма накопичення заощаджень може бути різною, а саме: банківський депозит, цінні папери, готівка, електронні кошти, товари, майно тощо. Інакше кажучи, форми накопичення заощаджень можуть бути: грошовою (готівка), натурально-речовою (товари, майно), у вигляді фінансових активів (банківський депозит, цінні папери).

На відміну від розглянутого Жупанином В. В. та Белугіним Ю. М., Балабанов І. Т. підкреслює майнову форму заощаджень, констатуючи, що заощадження населення – це частка майна або багатства населення, яка отримана внаслідок накопичення [14]. Водночас з цим з поданого визначення також видно, що заощадження можуть розглядатися не лише як частина доходу або відкладене споживання, на чому, зокрема, наголошує Карковська В. Я. [15], а і як форма накопичення.

Як відкладене споживання розглядає заощадження населення і Берегуля А. Я. Однак при цьому він чітко відмічає, в якій формі можуть формуватися такі заощад-

ження: зміст заощаджень населення полягає у розгляді їх як відкладеного споживання, що формується у натуральній, грошовій та фінансовій формах [16]. Отже, в даному аспекті визначення, надане Берегулею А. Я., позбавлене недоліків визначення, яке надає Жупанин В. В. Проте Берегуля А. Я. не розглядає природу виникнення заощаджень, в якості якої, наприклад, Жупанин В. В. виділяє систему суспільних відносин.

Поряд із цим О. Куценко та В. Радаєв при розгляді заощаджень визначають, насамперед, їх значущість, підкреслюючи, що заощадження – це інструмент економічного існування або засіб забезпечення соціального комфорту [17]. Звісно, що будь-яке визначення змістовності складових понятійного апарату повинне також включати і оцінку значущості або напрям використання дефініції, яка розглядається. Однак при цьому варто визначитися і щодо сутнісного розкриття змістовності дефініції, яка досліджується. Проте цього у поданому визначенні О. Куценко та В. Радаєв спостерігаємо.

Підкреслює замість заощаджень як потенційного джерела інвестицій і Туріянська М. М. [12]. Однак таке підкреслення відбувається в контексті розгляду концептуальних засад формування джерел інвестиційних ресурсів, що робить надане визначення заощаджень більш значущим, аніж це доводять у своєму дослідженні О. Куценко та В. Радаєв.

Водночас із цим, наприклад Мелехін Ю. В. і Алексєєнко М. Д., при узагальненні заощаджень населення визначають таку їх характеристику, як формування частини доходу, яка залишається, уточнюючи при цьому сам механізм її формування. Так, зокрема, Мелехін Ю. В. доводить, що заощадження – це вільні грошові кошти, що залишаються після сплати обов'язкових витрат [18], а Алексєєнко М. Д. визначає заощадження як частину доходів, що залишається після сплати податків та неподаткових платежів [19]. Аналогічні тлумачення можна знайти і в західній науковій літературі, де заощадження, наприклад, визначаються або як частина доходу після сплати податків, не використаного на придбання споживчих товарів [20, с. 396], або як частина доходу сімейних господарств, яка не використовується ними для придбання товарів і послуг, а також сплати податків [21, с. 400].

Отже, в цілому розглянуте вище дозволяє узагальнити основні підходи до розкриття змістовної сутності заощаджень населення відповідно до поданого на рис. 1 (узагальнено автором на основі проведеного вище аналізу).

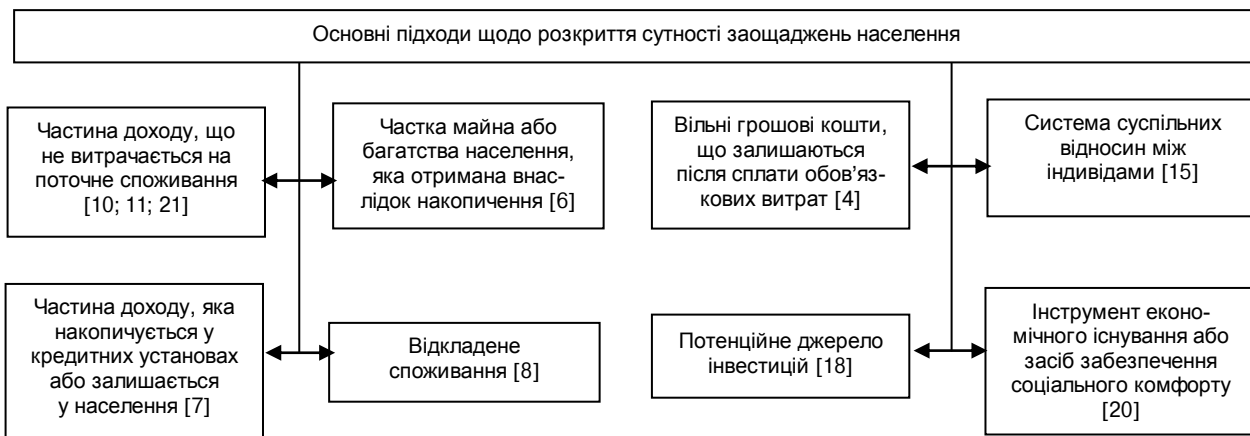

Рис. 1. Основні підходи щодо розкриття сутності заощаджень населення

З даних рис. 1 видно як множинність підходів щодо узагальнення змістовної сутності заощаджень населення, так і можливість розкриття такої сутності на підставі окремих класифікаційних ознак можливого поділу різних підходів, які застосовуються для визначення сутності та змісту заощаджень населення. Зокрема, до таких класифікаційних ознак можна віднести: механізм формування частки доходу, який залишається для накопичення; форма нагромадження заощаджень; мотив утворення заощаджень; мета утворення заощаджень тощо.

Таким чином, саме багатогранність ознак категорії "заощадження населення" і визначає проблемність щодо її остаточного узагальнення. На основі проведеного вище аналізу також можна стверджувати, що більшість дослідників при визначенні сутності заощаджень підкреслюють лише окремі їх класифікаційні ознаки, виходячи, насамперед, з предметного розгляду завдань та задач, які перед ними було поставлено.

Однак, надаючи узагальнене визначення заощаджень, варто виходити не з усіх можливих класифікаційних ознак їх розгляду, а лише з тих, які допомагають розкрити сутнісне розуміння даної категорії. Перш за все, до таких ознак, на думку автора, доцільно віднести:

підкреслення зв'язку між доходом та заощадженнями, що визначає не лише місце категорії "заощадження населення" серед інших економічних дефініцій, а й економічну природу формування заощаджень;

різні форми можливого накопичення заощаджень, що розкриває багатогранність підходів до розгляду заощаджень;

розкриття мети накопичення заощаджень, що визначає можливі напрями їх використання, а також підкреслює множинність існуючих підходів щодо сутнісного розкриття заощаджень і розкриває мотиви здійснення заощаджень.

Проте перш ніж безпосередньо надати авторське бачення категорії "заощадження населення", варто звернути увагу також на взаємопов'язане узагальнення основних складових сутнісного розуміння заощаджень населення, яке можна подати відповідно до рис. 2 (відмічені складові подано відповідно до найбільш характерних ознак категорії "заощадження населення", які розглянуто вище; запропоновано автором).

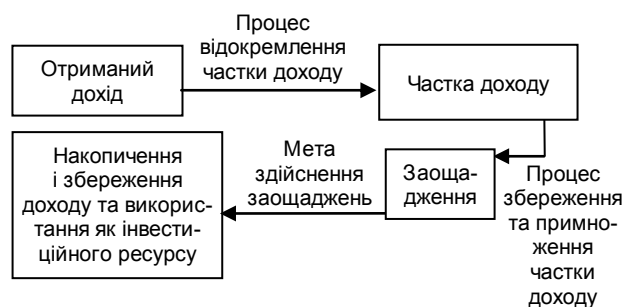

Рис. 2. Основні складові сутнісного розуміння категорії "заощадження населення"

Тобто наведене на рис. 2 дозволяє не лише наочно відобразити змістовність сутнісного розуміння заощаджень, а й визначити ключові напрями щодо формування і використання заощаджень, до яких можна, наприклад, віднести:

створення належних умов отримання доходу та відокремлення його частки для формування заощаджень; удосконалення механізму збереження та примноження частки доходу.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу існуючих підходів та визначень щодо розкриття сутнісного розуміння заощаджень населення, на думку автора, можна надати його наступне уточнення:

заощадження населення – це відображення системи відносин, що виникають з приводу отримання доходу населенням та відокремлення його частки з метою збереження за різними формами накопичення (грошовою, натурально-речовою, фінансових активів) для покриття виникаючих потреб у майбутньому та можливого використання як інвестиційного ресурсу.

Новизна поданого уточнення полягає в підкресленні системи відносин з приводу виникнення та формування заощаджень, визначення мети їх утворення та опосередкованого підкреслення важливості збереження й примноження частки доходу, яка розглядається як заощадження.

Отже, в роботі здійснено спробу проведення узагальнюючого аналізу існуючих підходів щодо визначення сутнісного розуміння категорії "заощадження населення" на основі розгляду існуючих визначень у працях інших дослідників. При цьому узагальнено основні підходи щодо розкриття сутності заощаджень населення та показано множинність класифікаційних ознак, за якими такі підходи можуть визначатися. Разом з цим з метою авторського узагальнення категорії "заощадження населення" розкрито також основні складові її сутнісного розуміння та запропоновано авторське уточнення. Також визначено ключові напрями щодо формування і використання заощаджень населення, розкриття яких і варто обрати за основу подальших досліджень.

Література: 1. Аржевітін С. Сукупні заощадження населення в умовах державного регулювання ресурсного потенціалу банків України / С. Аржевітін // Економіст. – 2010. – № 10. – С. 20–22. 2. Олійник А. В. Економічні чинники стимулювання залучення заощаджень населення у банківську систему в умовах доларизації економіки / А. В. Олійник, О. А. Романюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – Т. 3. – № 3. – С. 169–172. 3. Варода Л. Роль заощаджень населення у формуванні банківського капіталу / Л. Варода // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2005. – № 3. – С. 74–81. 4. Петренко Я. Неорганізовані нагромаджені заощадження в механізмі трансформації заощаджень в інвестиції / Я. Петренко // Економіка України. – 2010. – № 1. – С. 54–59. 5. Франченко О. Л. Використання заощаджень населення в інвестування економіки країни через структури фондового ринку / О. Л. Франченко // Економічний часопис-XXI. – 2010. – № 9/10. – С. 26–29. 6. Міщенко В. Організація залучення заощаджень населення на основі випуску казначейських зобов'язань України / Міщенко В., Жупанин В. // Фінанси України. – 2008. – № 2. – С. 44–58. 7. Основи економічної теорії: підручник / А. А. Чухно, П. С. Єщенко, Г. Н. Климко та ін.; за ред. А. А. Чухна. – К.: Вища школа, 2001. – 606 с. 8. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс. – М.: Гелиос АРВ, 1999. – 352 с. 9. Sloman J. Economics / J. Sloman. – London: Harvester Wheatsheaf, 1995. – 824 p. 10. Ватаманюк О. З. Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз / О. З. Ватаманюк. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 536 с. 11. Жупанин В. В. Заощадження населення як джерело залучення коштів в економіку України: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / В. В. Жупанин. – К.: Науково-дослідний фінансовий інститут при Міністерстві фінансів України, 2009. – 21 с. 12. Туріанська М. М. Концептуальні засади формування джерел інвестиційних ресурсів України: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д.е.н.: спец.

08.01.01 "Економічна теорія" / М. М. Туріянська. – Донецьк : Донецький національний університет, 2006. – 33 с. 13. Белугин Ю. М. Сбережения и безналичные расчеты вкладчиков Сберегательного банка СССР / Ю. М. Белугин. – М. : Финансы и статистика, 1988. – 80 с. 14. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 384 с. 15. Карковська В. Я. Заощадження як джерело інвестиційних ресурсів у національній економіці / В. Я. Карковська // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 32–39. 16. Берегуля А. Я. Заощадження населення в умовах економічного зростання : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н. : спец. 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / А. Я. Берегуля. – Одеса : Одеський державний економічний університет, 2007. – 21 с. 17. Луценко А. Сбереження середніх слоїв населення / А. Луценко, В. Радаєв // ЭКО. – 1995. – № 6. – С. 125–141. 18. Мелехин Ю. В. Сберегательное поведение: мотивы и функции : монографія / Ю. В. Мелехин. – М. : Акционер, 2003. – 170 с. 19. Алексеенко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики : монографія / М. Д. Алексеенко. – К. : КНЕУ, 2002. – 276 с. 20. Макконелл К. Р. Экономикс: Принципы, проблемы и политика : в 2-х т. / К. Р. Макконелл, С. Л. Брю ; пер. с англ. – Таллинн, 1993. – Т. 2. – 400 с. 21. Доланд Э. Дж. Макроэкономика / Э. Дж. Доланд, Д. Линдсей ; пер. с англ. Б. Лукашевича и др. – СПб. : Литера плюс, 1994. – 406 с.

Рецензент
докт. екон. наук,
доцент Колодизев О. М.

Стаття надійшла до редакції
24.06.2011 р.

УДК 65.012.21:656.025(1-22) **Родащук Г. Ю.**

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Анотація. Наведено систему нормативів роботи пасажирського автотранспорту, за допомогою якої оцінюється якість пасажирських перевезень у сільській місцевості.

Анотация. Приведена система нормативов работы пассажирского автотранспорта, с помощью которой оценивается качество пассажирских перевозок в сельской местности.

Annotation. A passenger autotransport norm system by which quality of passenger transportations in rural locality is estimated has been suggested.

Ключові слова: пасажирські перевезення в сільській місцевості, транспортна рухомість населення, щільність транспортної мережі.

Населення в основі сільських пасажирських перевезень є споживачем послуг і як споживач формує вимоги до маршрутної транспортної системи, основна з яких –

задоволення попиту населення на перевезення. Інформаційним входом є приміська маршрутна система, а виходом – потенційно можливі потоки пасажирів на транспортній мережі.

Порівняно мало вивченими і такими, що слабо відпрацьовані сьогодні залишаються питання перевезення в сільській місцевості. Основні вимоги до роботи пасажирського транспорту в сільській місцевості – забезпечення безперебійного обслуговування населення в перевезеннях.

У зв'язку з цим доцільно охарактеризувати систему нормативів роботи пасажирського автотранспорту, за допомогою яких оцінюється якість пасажирських перевезень у сільській місцевості.

На думку автора рухомість населення є одним з основних показників, що розглядається при вирішенні системи обслуговування в сільській місцевості. На основі цього показника можна також планувати роботу транспорту, визначати інтенсивність руху, досліджувати завантаження вулично-дорожньої мережі району.

Рухомість населення на громадському транспорті – це середня кількість за рік поїздок однієї людини з використанням даного транспорту з певною метою (праця, відпочинок, обслуговування тощо) [1]. За допомогою цього показника можна визначити потребу в об'єктах обслуговування в селах. Дослідження показали, що зі зростанням кількості працюючих у сім'ї підвищується відсоток користування громадським транспортом для поїздки на роботу. Показником вираження цього чинника може стати відношення кількості працюючих до загальної кількості осіб у сім'ї. З підвищенням рівня розвитку громадського транспорту зменшується інтенсивність використання автомобіля з певною метою поїздок, у тому числі в потребах обслуговування. Цей показник визначається кількістю одиниць рухомого складу громадського транспорту на тисячу чоловік, щільністю маршрутів, інтервалом руху транспорту на маршрутах. Використання всіх цих показників разом визначає привабливість громадського транспорту.

Транспортна рухомість населення визначається за формулою [2]:

$$B = Q_{\text{річ}} / N_{\text{жит}} \quad (1)$$

де B – кількість поїздок;

$Q_{\text{річ}}$ – річний об'єм перевезень, пас.;

$N_{\text{жит}}$ – чисельність населення, що проживає на території транспортної мережі, чол.

Показник якості транспортної рухомості населення для сільської мережі складає – $B > 60 - 80$.

Транспортна рухомість населення є одночасно і характеристикою економічної доступності послуг, які надаються населенню автотранспортом.

Економічна доступність послуг пасажирського автотранспорту для населення визначається за допомогою співвідношення середніх розрахункових витрат одного жителя на отримання послуг відповідними фактичними витратами, що визначаються діючими тарифами на перевезення автомобільним транспортом загального користування.

Середні розрахункові фактичні витрати одного жителя на послуги автомобільного транспорту загального користування ($Z_{\text{факт.}}$) визначаються як:

$$Z_{\text{факт.}} = c_{\text{ам}} \cdot e \cdot L_{\text{ам}} \quad (2)$$